

ישיבת הכותל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת כי תשא תשס"ה

הלקח מחטא העגל - לציית לגדולי הדור

מצרים". כלומר: זהו החפץ שעליו שורה מעתה השכינה שהוציאה אותנו ממצרים (ולא שהעגל עצמו הוא שהוציאם ממצרים).

חטא העגל א' - החשבת הקב"ה כ"מוכרח"

והנה, מחשבה זו כשלעצמה, לעשות איזה חפץ מיוחד בעולם שתשרה עליו השכינה, עדיין איננה מחשבה פסולה. זוהי הרי המחשבה העומדת ביסוד הענין של המקדש, ובני ישראל הרי ידעו שמקדש כזה עתיד להבנות, שהרי אמרו בשירת הים (שנאמרה ברוח הקודש): "תִּבְאֵמוּ וְתִשְׁעֵמוּ בְּהַר נַחֲלָתְךָ, מִכּוֹן לִשְׁבַתְךָ פַּעֲלַת ה', מִקְדֵּשׁ ה' כּוֹנֵנוּ יְדִיךָ" (שמות טו, יז). כלומר, הקב"ה עתיד לבנות לו מקדש שישימש כמקום להשראת השכינה בעולם, מכוון לשבתו. אמנם ישראל לא הגיעו עדיין ל"הר נחלתך" ששם אמור להבנות המקום המדובר, אבל הקב"ה הרי הסכים גם לעשות מקום זמני להשראת השכינה עוד בטרם הגיעו ל"הר נחלתך", והוא המשכן שבמדבר, וא"כ מה נורא כל כך שישראל רוצים לעשות מקום כזה כבר עכשיו? למה כעס עליהם ה' כל כך? אמנם ישראל החליטו לעשות צורת עגל, והקב"ה אמר לעשות צורת כרובים (בקדש הקדשים), אבל זהו אינו ענין חמור כל כך, לכאורה, שיש בו כדי להסביר את הקצף הגדול שיצא עליהם על שעשו את העגל.

כמדומני שהבאור בזה הוא, שהכעס של הקב"ה אכן לא היה על עצם עשיית העגל. הכעס היה על דבר אחר, שאיננו מפורש בכתוב. והוא, שבני ישראל חשבו, שעל ידי שיעשו עגל יהיה הקב"ה מוכרח להשרות את שכינתו עליו (שכן לפי הבנתם הנהגת ה' במדבר היתה בבחינת "פני שור", כמבואר ברמב"ן הנ"ל, וא"כ על צורה זו יהיה מוכרח הקב"ה להשרות את שכינתו). ולחשוב שאפשר להכריח את הקב"ה, זהו כבר חטא חמור מאד. הקב"ה הוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, אי אפשר להכריח אותו לכולם. איננו יכולים להכתיב לקב"ה על מה להשרות את שכינתו.

בבית המקדש ישנה הרי הלכה מיוחדת, שאסור לעשות בו שום דבר מדעת עצמנו (עי' פסחים פו, א, סוכה נא, ב וזבחים לג, א), אלא רק כפי התבנית הכתובה שמסר שמואל הנביא לדוד, ודוד מסרה לשלמה בנו והבהיר לו: "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל, כל מלאכות התבנית" (דה"א כח, ט) - שום דבר כאן אינו מדעתי או מדעת אדם אחר, אלא הכל נקבע על פי ה'. כך גם במשכן. ה' אומר למשה בדיוק כמה קרשים לעשות בצפון וכמה קרשים בדרום, ואיך יראה כל דבר ודבר במשכן. וכן לעתיד לבוא

כוונת בני ישראל בעשיית העגל

התורה מספרת בפרשתנו: "וַיִּבְרָא הָעָם כִּי בָשַׁשׁ מִשֵּׁה לָרֹדֶת מִן הָהָר, וַיִּקְהֵל הָעָם עַל אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו: קוֹם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ, כִּי זֶה מִשֵּׁה הָאִישׁ... לֹא יִדְעֵנוּ מָה הִיָּה לוֹ" (שמות לב, א). לפי חשבונם משה היה אמור לרדת כבר מן ההר (עי' רש"י שם), והנה הוא אינו מגיע. בנוסף לכך "בא השטן וערבב את העולם והראה דמות חושך ואפלה וערבוביא, לומר: ודאי מת משה, לכך בא ערבוביא לעולם" (רש"י שם). בעקבות כך נקהלים ישראל על אהרן ודורשים ממנו: "קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו".

וקשה: מה פירוש "קום עשה לנו אלהים"? וכי אפשר לעשות אלהים?! חוץ מזה, לשם מה נחוצים להם אלהים חדשים? הרי גם אם משה מת, אבל הקב"ה נשאר! גם השטן לא הראה להם כאילו הקב"ה איננו. הוא הראה להם רק שמשה איננו. ואם כן מה שהם זקוקים לו הוא רק תחליף למשה ולא אלהים חדשים. גם מה שישראל אומרים על העגל לא חר שנעשה, קשה מאד. הם אומרים: "אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵעִלּוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שם, ד). מה הכוונה בזה? איך יתכן לחשוב ולומר, שעגל שנעשה היום הוא זה שהוציא אותם ממצרים לפני שלשה חודשים? הרי רק טיפש מוחלט יאמר דבר כזה! (עי' רמב"ן שם) האם היו ישראל שוטים עד כדי כך?! ודאי שלא. אם היו שוטים עד כדי כך, הקב"ה לא היה כועס עליהם. על שוטה יש מקום לרחמים, לא לרוגז. ברור אם כן שלא היו שוטים. הם היו דור דעה, דור שזכה לדבר עם השכינה ולקבל נבואה במדרגה גבוהה יותר מיחזקאל בן בוזי וכל הנביאים (עי' רש"י שם טו, ב ד"ה זה א-ל"י). מה אם כן הפשט בפרשה הזו?

בעקבות שאלות אלו ואחרות הסבירו הראשונים, שכוונת בני ישראל אכן לא היתה לעשות לעצמם אלוהות חדשה, אלא כוונתם היתה רק להעמיד להם תחליף למשה רבינו. משה היה מבחינתם ה"חפץ" שבאמצעותו שרתה בקרבם השכינה. ה' היה "מוליך לימין משה זרוע תפארתו" (ישעיהו סג, יב). כשהיה צורך לבקוע את הים, משה הרים ידו והים נבקע. כשהיה צורך להלחם בעמלק, משה הרים את ידו וישראל נצחו. והנה משה נעלם ללא שוב (לפי דעתם), ואם כן צריך לחפש לו תחליף, איזשהו חפץ אחר להשרות עליו את השכינה כמו ששרתה על משה (עי' אב"ע ורמב"ן שמות לב, א וכוזרי מאמר א' סי' צ"ז). לשם כך נבחרה צורת שור, שהיא אחת מארבע הפנים שבמרכבה העליונה (יחזקאל א, י). אמנם יש גם פנים אחרות במרכבה, אבל ישראל סברו שבמדבר הם תחת השגחת פני שור (כמבואר ברמב"ן שמות שם), ולכן עשו פני שור שעליו תשרה השכינה. זהו שאמרו ישראל: "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ

לפניהם את השאלה הבאה: "מהו לדעתך תפקידם של הרבנים?" אחד האנשים שהעיתון פנה אליהם, היה אבי מורי זללה"ה. אבי ז"ל ענה להם כך: "לא אנחנו צריכים לומר לרבנים מה תפקידם, אלא הרבנים הם שצריכים לומר לנו מה תפקידנו!" זאת הצרה, שמנסים להכתיב לרבנים מה תפקידם, איפה מותר להם "לפתוח את הפה" ואיפה אסור להם "לפתוח את הפה".

עגלי ירבעם לעומת הבעל של אחאב

נסיון דומה לחטא העגל, להשרות את השכינה במקום שה' לא צוה עליו, היה גם בדור מאוחר יותר, בימי ירבעם בן נבט. ירבעם עושה שני עגלים, ואומר גם כן: "הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים" (מלא"א יב, כח). כמו ישראל במדבר, גם הוא לא התכוון לעשות אלוהות ממש. כוונתו היתה רק לייסד מקומות פולחן נוספים לה' מחוץ לירושלים. אלא שזו גם כן עבירה חמורה, לעשות תחליפים לירושלים. לכן הקפיד הקב"ה כל כך על עשיית העגלים הללו.

מנין לנו שירבעם לא התכוין שהעגלים שעשה ישמשו לעבודה זרה אלא לעבודת ה'? שתי תשובות בדבר: א' ירבעם אומר: "הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים". וכי העגלים הללו הם שהעלו את ישראל ממצרים? מי ישמע לו בזה? אלא ודאי כוונתו היתה כנ"ל, שהקב"ה שהוציאנו ממצרים משרה שכינתו על העגלים הללו, והעובד אותם עובד כביכול את הקב"ה. ב' רואים בנביאים, שהנביאים מתייחסים אל הבעל שעשה אחאב בחומרה רבה יותר מאשר אל העגלים של ירבעם (ע"י מלא"א טז, ל-לג). כשהמלך יהוא משמיד את הבעל שעשה אחאב, נחשב לו הדבר לזכות והקב"ה נותן לו שכר על כך, למרות שהמשיך לעבוד את העגלים של ירבעם (ע"י מלא"א י, כח-לא). וקשה: אם שניהם (העגלים והבעל) היו עבודה זרה, מאי נפקא מינה מהשמדת הבעל? למה מגיע ליהוא "ישר כח" גדול כל כך על העברת העם מעבודה זרה זו לעבודה זרה אחרת? אלא על כרחך שהבעל היה עבודה זרה ממש, ואילו העגלים לא היו עבודה זרה ממש אלא שמשו כמקום פולחן תחליפי לירושלים ועבדו שם את ה', לכן נזכר יהוא לשבח על השמדת הבעל, למרות שהמשיך לעבוד לעגלים שעשה ירבעם.

אם עגלי ירבעם לא שמשו לעבודה זרה אלא לעבודת ה', למה צועקים הנביאים על ישראל על עבודת העגלים הללו כאילו הם עובדי עבודה זרה (ע"י מלא"א יד, ט ומלא"ב יז, טז), בעוד שְׁאֵל הבמות שביהודה מתייחסים הנביאים בסלחנות יחסית, "רק הבמות לא סרו" (מלא"א טו, יד; כב, מג; מלא"ב יב, ג-ד; יד, ג-ד; טו, ג-ד; טז, ל-לה)? הרי גם הבמות הן אותה עבירה, שמקריבים לה' מחוץ לירושלים. כנראה שההבדל הוא, שביהודה לא העמידו את הבמות תחליף לירושלים. היו כנראה אנשים פרטיים רבים שבנו לעצמם במה פרטית להקריב עליה, כי התעצלו לעלות לירושלים באמצע עונת הבציר או הקציר, אבל לא ראו בבמות אלו

במהרה בימינו, יש לנו נבואה ארוכה ומפורטת ביותר של יחזקאל, כיצד יראה הבית השלישי (יחזקאל מ-מז). הכל בכתב מיד ה', שום דבר לא נעשה במקדש מדעת עצמנו. למה? כי איננו יכולים להכתיב לקב"ה איפה להשרות את שכינתו. רק הוא יכול לבחור איפה להשרות את השכינה. במדבר בחר בצורה כזאת, ובירושלים בצורה כזאת. רק הוא יכול לקבוע. ואם עושים עגל - או דבר אחר - מתוך מחשבה שעל צורה זו יהיה מוכרח הקב"ה להשרות את שכינתו, הרי יש בזה יחוס ונתינת כח עצמי לְדַבֵּר זולתו ית', שעושים את הקב"ה מוכרח כלפיו, וזהו כמובן עוון חמור עד מאד הנוגע לעקרי ושרשי האמונה בו ית', ונחשב לישראל כעבודה זרה. אין בעולם עצמיות זולת עצמיותו של הקב"ה! כל כח בעולם פועל רק ברצון ה'. ברצון ה' הוא פועל כך, וברצון ה' הוא יכול לפעול אחרת, או שלא לפעול ולהתקיים כלל. זהו לענ"ד החומר הגדול שבחטא העגל, שעשו את הקב"ה למוכרח, כביכול.

חטא העגל ב' - הנסיון להכתיב לגדולי הדור מה

לעשות

אבל גם דבר זה אפשר שהקב"ה עוד היה מחשיב לשגגה ולא לזדון, לולא הצטרף לכאן דבר נוסף: כשמשה רבינו עולה להר סיני, הוא אומר לישראל: "הנה אהרן וְחֹרֵר עמכם, מי בעל דברים יִצַּח אֲלֵהֶם" (שמות כד, יד). מי שיש לו שאלות, ישאל את אהרן וְחֹרֵר. הם גדולי הדור בהעדרו, והם יפסקו את כל השאלות. מה היו אם כן ישראל צריכים לעשות משסברו שמשה מת? היו צריכים לבוא אל אהרן וְחֹרֵר ולומר להם: "למדונו רבותינו! משה איננו, מה עושים עכשיו"? ואז, או שאהרן וְחֹרֵר היו מכריעים מדעת תורה שלהם מה צריך לעשות, אולי עכשיו אהרן יהיה המנהיג, או חור, או נחשון בן עמינדב או יהושע או מישהו אחר, או שאהרן (שהוא נביא) היה שואל את הקב"ה והקב"ה היה אומר לו מה לעשות. אבל לא כך נהגו בני ישראל. במקום לשאול את אהרן מה לעשות, הם מכתבים לו מה לעשות: "יִקְהַל הָעָם עַל אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו: קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים!" (שם לב, א) לא כתוב: "יִקְהַל הָעָם אֶל אַהֲרֹן", אלא: "ויקהל העם על אהרן", כלומר: הם מְעַלְיָו, מכתבים לו מה לעשות. וכשחור מתנגד, הם הורגים אותו (רש"י שם, ה). לכן הקב"ה מחשיב את בני ישראל כמזידיים בחטא העגל, מפני שבמקום לשאול את חכמי התורה מה לעשות, הכתבים לו להם מה לעשות, ומי שלא הסכים - הרגו אותו. זהו החלק השני של חטא העגל: אי כפיפות לחכמי התורה. היו צריכים להתייעץ עם חכמי התורה מה לעשות ולהיות כפופים לפסיקתם.

צריך להזהר מהחטא הזה. לא לנסות להכתיב לגדולי התורה מה לפסוק, אלא לשמוע את דעתם ולפעול על פי הנחייתם. "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו" (מלא"א ב, ז), לא שיצוו עליו איזו תורה לומר אלא יבקשו מפיהו, שהוא יאמר את התורה שהוא מבין. לפני שָׁנִים, באחד הסכסוכים שהיו בין הרבנות לבין הממשלה, פנה עיתון "הארץ" לכמה אישים ידועים, והציג

מביאים על עצמם את גזרתו של המן, "מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע" (מגילה יב, א).

גדלותם של היהודים בשושן היתה, שבסופו של דבר הכירו בכך שהגזירה שניחתה עליהם איננה מפני שהמלך אנטישמי וראש הממשלה אנטישמי, אלא מפני שמסבב כל הסיבות הביא עליהם את הגזירה. בתחילה התנגדו למרדכי, האשימו אותו שמעורר שנאה עליהם בכך שאינו מרשה להם להשתתף במשתה של אחשוורוש, ואחר כך בסרובו לכרוע ולהשתחוות להמן (אגדת אסתר פ"ג אות ב), אבל לבסוף הם עומדים על האמת, ובמקום להאשים את מרדכי בצרה שבאה עליהם בגלל שלא השתחוה להמן, הם מבינים שדוקא מרדכי הוא שצדק כשאמר לא ללכת למשתה של אחשוורוש ולא לנסות להתחבר לגויים. הא ראייה, שהיחסים הטובים שהשתדלו לטפח עם אומות העולם לא עזרו להם במאומה. בכל מדינה ומדינה רוצים הגויים להשמיד אותם ח"ו. ממילא הבינו שמרדכי צדק ולא הם. זו היתה גדלותו של אותו דור, שהבינו שצריך לחזור מכל הדרך, להתקרב אל הקב"ה, ולא לנסות להתקרב אל המן או אל אחשוורוש. אחר כך התעוררו עוד, הגיעו אפילו ל"קִיְמוּ וקבלו" (אסתר ט, כז), קימו מה שקבלו כבר (שבת פח, א), חזרו בתשובה על כל מה שהתמרדו נגד התורה, על כל מה שאמרו "מודעא רבא לאורייתא" (שם), וזכו לתקן בתשובתם הרבה מאד.

להתחזק בהכרה שאין עוד מלבדו!

בשואה האחרונה, אם היינו מתעוררים כמו שהתעוררו היהודים בשושן, ודאי היינו זוכים לנס. אבל לא התעוררו מספיק. היו ודאי צדיקים שהתעוררו ויהודים שבכו, אבל כנראה לא מספיק. היום אנו שוב בסכנות. למרות ה"הודנא" אנו עדיין בסכנה גדולה. "תכנית ההתנתקות", כפי שהיא נקראת, מי יודע מאיפה ינתקו אותנו עוד... צריך להתעורר לתשובה, לא לחשוב שהכל בסדר ואין מה להתעורר לתשובה. ראינו כבר שזורקים אותנו מארץ ישראל. את ימית לקחו מאתנו, אחר כך "עזה ויריחו תחילה", ועכשיו... איננו יודעים איפה יגמר הדבר הזה. אמנם הממשלה סומכת על כך שהערבים יפכו לבעלי תשובה גמורים, אבל ידוע שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד... ממילא אין לסמוך על בעלי התשובה האלה. צריך להתעורר שאנחנו נהיה בעלי תשובה. לחזור לקב"ה בלב שלם. אין עצה אחרת. להפגין, להבעיר צמיגים ולחסום צמתים - אולי צריך ואולי לא, אינני יודע. אבל להתעורר לתשובה, לחזור אל הקב"ה, לקבל על עצמנו לא להתווכח עם חכמי התורה, אלא להפך, לציית לחכמי התורה, אלה דברים שבודאי יכולים לעזור שלא ישוב ויקרה מה שקרה בימית. אבל עיקר התשובה הוא להתחזק בהכרה שאין עוד מלבדו, שכל הסיבות הטבעיות הן אין ואפס, ושרק הקב"ה מנהיג את העולם ולא שרון או קופי ענן או מישהו אחר. הנביא הרי אומר: "שִׁבְּהָ יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ, כִּי כָשַׁלְתָּ בְּצִוְנֶיךָ" (הושע יד, ב). ומה צריכה להיות התשובה?

תחליף קבוע לירושלים. מה שאין כן ישראל עשו תחליפים לירושלים, ויתרו על המרכזיות של ירושלים, וזהו כבר חטא חמור הרבה יותר, הקרוב להיות כעבודה זרה ממש. לכן כותב הרמב"ם: "מי שעבר ועשה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנות לה', אינו כבית עבודה זרה" (הלכות ביאת מקדש פ"ט ה"ד). על מי שאוכל חמץ בפסח לא כתב הרמב"ם שהוא אינו חשוב כעובד עבודה זרה. כי מה לחמץ בפסח ולעבודה זרה? אבל על בניית בית עבודת ה' מחוץ למקדש יש מקום לדרון שדינו כבית עבודה זרה, לכן היה צריך הרמב"ם להשמיענו שאין זה כבית עבודה זרה. משמע עכ"פ, שהדבר קרוב להיות עבודה זרה. כי העמדת תחליף לירושלים הוא מעשה חמור מאד, יותר מהקרבה ארעית מחוץ למקדש.

גזרת המן - בגלל אי ציות לגדול הדור

כפי שהסברנו, עיקר חומרתו של חטא העגל היה אי הכפיפות לגדולי התורה (אהרן וחור), והנסיון להכתיב להם מה לפסוק.

דבר דומה לכך היה גם בשושן. גם שם לא צייתו ישראל לגדול הדור. אחשוורוש עושה "לכל העם הנמצאים בשושן למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים" (אסתר א, ה), ומזמין למשתה גם את היהודים אשר בשושן. מה אומרים היהודים? מלך טוב כזה, שלא הפלה אותנו לרעה והזמין גם אותנו - צריך להתחשב בו ולהענות להזמנתו. בפרט שגם הכשרות מובטחת, כמו שנאמר: "לעשות כרצון איש ואיש" (שם, ח). בד"ץ, "שארית ישראל", "בית יוסף", כל כשרות שתבקש - תקבל (ע"י אסתר ב, יג). מרדכי מזהיר את ישראל שלא להשתתף במשתה, אבל ישראל אינם שומעים לו ומחליטים כן להשתתף בו (אסתר ז, יד). זוהי הזדמנות טובה לטפח יחסים טובים עם הגויים שמסביב, ולהוכיח נאמנות למלך. אם אף יהודי אחד לא יגיע, הדבר עלול להתפרש כחוסר נאמנות למלך, ומי יודע מה עלולות להיות התוצאות מזה.

מה היתה הבעיה באותו משתה? למה התנגד מרדכי לכך שישראל ישתתפו בו? בעיה אחת שהיתה שם היא חשש להתקרבות יתירה אל הגויים, המובילה להתקרבות למעשיהם ולהתבלבלות בהם. אבל חוץ מזה, חז"ל מוסרים לנו שאחשוורוש עשה את אותו משתה מפני שלפי חשבוננו עבר זמן גאולתם של ישראל ללא שנגאלו. מזה הסיק אחשוורוש שאין עוד תקווה לישראל להגאל, ו"לכבוד" זה עשה את המשתה (מגילה יא, ב). חז"ל מוסרים עוד, ש"לכבוד" הארוע לבש אחשוורוש את בגדי הכהן הגדול שנשדרו ע"י נבוכדנצר בחורבן הבית ונתגלגלו לידיו של אחשוורוש (שם יב, א. וע"י רש"י שם), וכן צוה להוציא מן הגנוך "כלים מכלים שונים" (אסתר א, ז), הלא הם כלי כסף וזהב שנבזזו מן המקדש, ובהם הוגש היין לאורחי המשתה (אסתר א, יא). [לכן נהגו לקרוא את הפסוק "וכלים מכלים שונים" בניגון של מגילת איכה]. כיצד אפשר להשתתף במעמד נורא כזה? ודאי שהיה אסור ליהודים להשתתף במשתה כזה! אבל ישראל לא שומעים למרדכי שאוסר עליהם להשתתף במשתה. הם הולכים למשתה, ובכך

לשתות היום, מים או נפט. כמו כן אצטרך לשאול אותו איך להרתיח את המים (או הנפט), על הכריים או במקרר. בשביל זה יש טבע, כדי שאדע שאם אתמול ושלשום שתייתי מים ולא נפט, חזקה שגם היום מים יעזרו לי ולא נפט. וכן אם אתמול המים רתחו על הגז, כך גם היום המים ירתחו רק אם אשים אותם על הגז ולא במקרר. חוץ מזה, כדי להגיע אל הנביא כדי לשאול אותו מה לשתות היום, צריך לדעת איך להגיע אליו. אם אין טבע, גם זו תהיה בעיה. אם הנביא גר למשל בבני ברק, לא אדע איך להגיע אליו. אמנם אתמול קו מס' 402 נסע לבני ברק, אבל איך אדע איזה קו מגיע לבני ברק היום? אולי היום קו מס' 75 מגיע לבני ברק? ואולי בכלל צריך לרכב על מטאטא כדי להגיע היום לבני ברק ולא לנסוע באוטובוס?... לכן, לנוחיותנו נתן לנו ה' את הטבע, כדי שנוכל להסתדר בעולם ולא נהיה אובדי עצות. זו נוחיות גדולה, הטבע, אבל לא שיש בו כח עצמי. לא האש מרתחה את המים, אלא ה' הוא שמרתחה אותם כאשר אני שם אותם על האש. וכן האוטובוס מגיע לבני ברק לא מפני ש"אגד" רוצה כך אלא מפני שהקב"ה רוצה כך. רק רצון ה' פועל בעולם.

בענין תכנית ההתנתקות

כשאנו מדברים על הנסיון הגדול שאנו עומדים לפניו כעת, עקירת הישובים, יש לדעת שלמרות שודאי שאסור לסייע לפינוי הישובים גם אם מקבלים פקודה לעשות כן, אבל יש לדעת שגם אסור להרים יד על יהודים שעוסקים בדבר. הרמת יד כזו עלולה ח"ו להביא לתוצאות נוראות, עד למלחמת אחים ח"ו. זהו נסיון קשה, בבחינת "פנים ואחור", כלשון ה'מסילת ישרים' (בפרק ראשון). מצד אחד אני מנסה בכל כוחי למנוע עקירת ישובים, כי אני מבין שזה יזיק, מצד שני אסור לי להרים יד על אלה שעושים זאת. אבל אין עצה. מוכרחים לעמוד בנסיון הזה. ירמיהו הנביא אומר: "טוב לָגֹכֵר כִּי יֵשָׁא עַל בְּנֵעוּרָיו. יֵשֶׁב בְּדַר וַיִּדְם כִּי נָטַל עֲלָיו... יִתֵּן לְמַכְהוֹ לְחַי יִשְׁפַּע בְּתַרְפָּה" (איכה ג, כז-ל). אין עצה כאן. זהו מקרה שמוכרחים להיות בו בבחינת "יִתֵּן לְמַכְהוֹ לְחַי יִשְׁפַּע בְּתַרְפָּה". אסור להרים יד על יהודים, גם לא למטרת הגנת הישובים. לדעת שלא הטבע פועל אלא הקב"ה פועל. עינינו נשואות אל ה', לא אל שר הביטחון ולא אל שר אחר, לא אל צה"ל ולא אל שום כח אחר. אם נעשה תשובה ומעשים טובים ממילא הישובים ישארו על מקומם, ועוד? פרו ויפרחו ויתרבו בעזרת ה'. "ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה". ואם חלילה לא נעשה את דבר ה', הרי אנו אומרים פעמים ביום (בפרשת "והיה אם שִׁמֵּץ" של קריאת שמע) שלא נצליח להשאר בארץ ישראל. מעיקרי אמונתנו הוא שזאת התורה לא תהא מוחלפת, ובכלל זה גם מה שכתוב בתורה ש"אם שִׁמֵּץ תשמעו" תשבו בארץ ישראל, ואם ח"ו לא תשמעו לא תשבו שם. גם זה לא יהיה מוחלף. הכבירה אם כן בידינו, אם לשמוע לדבר ה' או ח"ו לא לשמוע לדבר ה'. אם נשב בא"י או לא נשב בא"י, תלוי בנו. אנו הסולם

אומר הנביא: "קחו עמכם דברים ושובו אל ה', אָמְרוּ אֲלָיו: כָּל תְּשֹׂא עֹץ וְקַח טוֹב... אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנו" (שם, ג-ד), להגיע להכרה ברורה ש"אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנו", ולא חשוב אם אֲשׁוּר נקראת "אֲשׁוּר" או אמריקה או רוסיה או צה"ל או כל כח אחר. "אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנו, עַל סוֹס לֹא נִכְפָּב" (שם), גם אם קוראים לסוס "טנק" או "טיל" או כל כינוי ולשון שיש לו. "יֵלֵא נֹאמֵר עוֹד אֲלֵהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ" - לא נייחס כח להשתדלותנו. "אֲשׁוּר בְּ יְרַחֵם יְתוֹם" - רק הקב"ה מציל, ולא שום דבר אחר.

אנו אומרים בכל שבת (בפסוקי דזמרה): "שקר הסוס לתשועה" (תהלים לג, יז). מה פירוש "שקר הסוס לתשועה"? נראה לבאר כך: אם מישהו יאמר, למשל, שבמלחמת העולם האחרונה גרמניה נוצחה ע"י אנגליה - לא יהיה זה שקר. אמנם גם לאמריקה היה חלק גדול בנצחון, וכן לרוסיה, אבל גם לאנגליה היה תפקיד במלחמה. ממילא מי שאומר שגרמניה נוצחה ע"י אנגליה אינו אומר שקר, אלא רק חצי אמת. אבל כאן הפסוק אומר "שקר הסוס לתשועה"! כלומר, לומר שהסוס (או כל אמצעי לחימה אחר) סייע לנצח במלחמה, אינו אפילו חצי אמת, אלא שקר מוחלט! הסוס לא מושיע וגם לא עוזר להושיע. רק הקב"ה לבדו מושיע! אין הכוונה שאסור להשתמש בנשק. צריך להשתמש בנשק נגד אויבים. אבל צריכים לדעת שלא הנשק הוא המושיע אלא הקב"ה הוא המושיע. לא לתלות את ההצלחה באמצעים הטבעיים אלא רק ברצון ה'.

לפעמים כשהקב"ה רוצה הוא עושה נסים גלויים, ואז ניכר לעין כל שרק הקב"ה הוא המושיע, אך לרוב ה' רוצה שהעולם יתנהל בדרך של נסים נסתרים. אלא שגם אז עלינו לדעת שהכל הוא נס, כפי שכותב הרמב"ן: "מן הנסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בנסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה; שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים, איך הם טבע ומנהגו של עולם!" (הרמב"ן בסוף פרשת בא). הכל נס! מה שהגוף שלנו אינו מתפורר ומתפזר לארבע רוחות השמים אינו דבר "טבעי", ומה שמערכת הנשימה ומערכת העיכול ושאר כל מערכות גופנו עובדות, הכל נסים. ולא רק בגוף שלנו, אלא בגוף של כל בעלי החיים, ובעולם כולו, שמערכת השמש אינה מתפרקת לגורמים וגם אינה מתכווצת, האיזון הנפלא שבין כח המשיכה לכח הדחיה, וכן כל שאר הדברים בעולם, רק יד ה' יכולה לנהל את כל הדברים האלו. אין "טבע" שיכול לעשות את זה. זהו עיקר התשובה לדברי הנביא, להגיע להכרה הזאת. וממילא מתוך זה יבואו גם לקיים מצוות. כי אם מבינים שלטבע אין שום כח עצמי, מבינים ממילא שמה שכן יכול לעזור זה רק קיום תורה ומצוות. שבת, שמירת הארץ, וכל שאר הדברים שכתובים בתורה, הם אלה שעוזרים, ולא משהו אחר.

למה בכל זאת יש טבע בעולם? כדי שיהיה נסיון לבני אדם, האם יראו את יד ה' המנהיגה את העולם, או שיאמינו בטבע. אבל חוץ מזה, הטבע נועד גם לנוחיותנו. אם לא היה טבע, היינו צריכים בכל רגע לשאול נביא מה לעשות. למשל, אם אהיה צמא, אצטרך לברר אצל הנביא מה כדאי

שעליו מלאכי אלקים עולים או ח"ו יורדים בו. עלינו להרים לה' עינינו ולקוות שלא תהיינה גזירות רעות, שעם ישראל ישב על אדמתו, והגויים ילכו לעשות "הודנא" במקום אחר. הם לא צריכים לעשות את זה דווקא כאן. שילכו למָכה או למקום אחר ויעשו שם "הודנא", ועם ישראל ישב כאן, בעזרת ה'.